

Politologi so posvetovanju prispevali precej referatov, znanstveno domišljernih, kvalitetnih. Na ravni znanstvenosti, strokovnosti, je bil njihov delež tak, da gotovo ni potrebe po kakem opravičevanju te stroke, češ, ta je mlada in na Slovenskem nova. Žal, pa se je treba strinjati z mnenjem, da so svoja razmišljanja v glavnem strnili na vprašanja država — družba — revolucija, in sicer predvsem na ravni razlage in razumevanja klasikov. V bistvu pa isto velja za sociologe. Glavna in pravzaprav edina tema sociološkega dela so bili razredi v socialistični družbi. Gotovo aktualne stvari, gotovo pa ne edine. Sploh je bila udeležba sociologov razmeroma skromna. Morda zato, ker se udeležujejo toliko drugih posvetovanj, morda zato, ker se je tema zdela preveč historična? Posvetovanje je torej, na kratko, obravnavalo vprašanje dialektike, tehnike, bistva človeka, možnosti realnega humanizma, družbo, državo, revolucijo, razrede, narode, blagovno produkcijo in socializem.

Veliko, morda preveč tem, da bi lahko bile dovolj izčrpno obravnavane.

Zato pa so vtisi dovolj bogati: mnenja, da nekatera Marxova izhodišča niso več aktualna, so se alternirala s prepričevalnimi zatrčili, da je v misli klasikov še veliko vprašanj, ki bodo šele razkrila vso aktualnost; mnenja o različnosti pojmovanja dialektike pri Marxu in Engelsu so na drugi strani naletela na vehementna stališča o tem, da ju ni mogoče ločevati. In druga konkretna vprašanja; toda na splošno: soditi je mogoče, da so slovenski družboslovci prišli do miselne samostojnosti tudi v odnosu do marksistične klasične tradicije, da se odpirajo tudi vprašanjem, ki so bila mnogokrat obravnavana samo na političnem, ne pa tudi na filozofskem ali politološkem nivoju (o naravi stalinizma) na primer. Kot aksiom pa je ostala zavest o nujnosti sodelovanja in povezovanja med strokami.

Neda Brglez

PREŠERNOVE NAGRADE

Prešernove nagrade so letošnje leto odmevale za spoznanje glasneje kot prejšnja leta, vendar ne ravno v dobrem pomenu besede, ampak rajši narobe. V časopisju so natisnili sporočilo posebne komisije pri Društvu slovenskih pisateljev, ki naj bi sestavila predloge za slovstvene nagrade, pa se je izkazalo, da pristojni odbori teh predlogov niso upoštevali; kar samo na sebi ne bi bilo še nič hudega, saj se vsaka komisija s svojimi predlogi lahko zmoti — hujše je, da pristojni odbori pravzaprav sploh niso dali nagrade za slovensko slovstveno ustvarjalnost v letu 1970. Edina literarna nagrada je šla predstavnicu otroškega slovstva, iz česar bi nepoučeni utegnili sklepati, da je slovenska literatura leta 1970 cvetela samo v otroški in mladinski zvrsti. Pa tudi drugače so se posamezne nagrade — predvsem velike ali osrednje in manj zasedeti v tem ali onem pogledu sporne. Toda o tej strani zadeve se javno ni govorilo, kar je spričo občutljivosti in delikatnosti okoliščin več kot razumljivo; tako so te vrste kritike bile sicer živahne, toda v glavnem zasebne. Sicer pa res ne gre, da bi se slovensko kulturno ozračje, ki že tako živi velikokrat bolj od škandaloznih dnevnih, večinoma čisto enodnevnih dogodkov kot od zares usodnih socialnih, moralnih in kulturnih idej, napolnilo zdaj še s hrupom prepirljivih, zavistnih, užaljivih, prizadetih, nevoščljivih in kaj vemo še kakšnih glasov o zaslužnosti ali nezaslužnosti tega ali onega nagrajenca — in to potem, ko je bila javnost že postavljena pred nagrade, ali bolje povedano, ko so bile nagrade postavljene pred javnost kot izvršeno dejstvo.

Pač pa je več kot naravno, da se ob sporih okoli letošnjih Prešernovih nagrad zamislimo nad načelnimi vidiki takšnega nagrajevanja, nato pa poskušamo domisliti, iz kakšnih globljih raz-

logov se pravzaprav spori sprožajo, da bi se takšnim nevarnim čerem za prihodnje lahko z večjo okretnostjo izognili ali pa bili nanje vsaj pripravljeni. S tega stališča je seveda bolj od vsega drugega pomembno vedeti, da ima zadeva svojo vsebinsko in formalno stran, pri čemer pa je vsebinska najbrž tehtnejša, saj odloča o smislu, pomenu in namenu Prešernovih nagrad — in to troje je važnejše od vsega drugega.

O vsebinski strani Prešernovih nagrad se dá filozofirati na dolgo in široko, saj vodijo od tod níti v vse smeri — navsezadnje bi utegnili o nji pisati obsežne sociološke, kulturnopolitične ali celó kulturnozgodovinske razprave. Do tega nam pa na tem mestu ni, zato se zadovoljimo z ugotovitvijo, da vsebinsko stran Prešernovih nagrad določa predvsem dejstvo, da gre za najvišje, osrednje ali že kar v pravem pomenu besede nacionalne nagrade, namenjene umetniško ustvarjalni ali poustvarjalni dejavnosti na Slovenskem. Temelj teh nagrad, s tem pa že tudi merilo zanje je torej pojem umetnosti ali umetniškega; iz tega pojma izhajajo in jih podeljujejo. Nagrade vredno je torej tisto, kar na slovenskih tleh ustvarja umetnost v pravem pomenu besede v eni od priznanih umetnostnih zvrsti ali pa jo v ustrezni obliki reproducira. Naj bo ta opredelitev še tako približna, je že z njo marsikaj povedano o tem, kaj spada ali ne spada v območje nagrad, za kakršne nam veljajo Prešernove.

Predvsem je seveda že na prvi pogled videti, da vanj nikakor ne sodi že kar vsako popularizatorsko, organizacijsko, tehnično ali managersko delo, ki ga kdo opravlja v zvezi z umetnostjo ali za umetnost na slovenskih tleh ali na tujem, v domačem ali tujem jeziku. Takšno delo je seveda zelo koristno, toda prav lahko ga je nagraditi z drugačnimi odlikovanji, ne pa da bi ga brez razloga in poprek mešali s pravo

umetnostno ustvarjalnostjo ali poustvarjalnostjo, kajti sicer se nam bo pod okriljem Prešernovih nagrad kaj kmalu pomešala kultura s prosveto in prosveta s tehniko, nazadnje pa se jim bosta pridružili še množična kultura in množična tehnika, da kmalu ne bomo več vedeli, kaj je to ali ono. Z druge plati je pač težko tajiti, da spada v okvir Prešernovih nagrad popolnoma nujno vse tisto izvajalsko gledališko, glasbeno, filmsko ali literarno delo, ki na primerni ravni poustvarja umetnost teh zvrsti. To je vredno poudarka posebno za literarno območje, kjer se še zmeraj premalo zavedamo, kaj pomeni za razvoj slovenske kulture na primer prevajanje posebno zahtevnih del klasičnega pa tudi modernega slovstva — omenimo za poezijo samo Menartov prevod Villonovega Novega testamenta ali pa za prozo Gradišnikov prevod Joyceovega Uliksa. Kot se samo po sebi razume, nima posebnega smisla s Prešernovimi nagradami nagrajevati prevajanje — bodisi v slovenščino ali pa iz te v tuje jezike — ki ni bilo po strokovni strani ocenjeno z najvišjim merilom, pa čeprav gre za primer prizadevnega populariziranja in hvale vrednega managerstva.

Toda takšno temeljno merilo terja primerno razločevanje med tem, kaj spada v umetnostno ustvarjanje in poustvarjanje, kaj pa ne, tudi znotraj samih zvrsti, ki jih ponavadi imamo za umetnostne. Kot še ni vsak obsežen roman, ki ga kdo napiše in objavi, delo pravih umetniških razsežnosti, tako še ni vsaka stavba, ki formalno sodi v območje arhitekture, zgled arhitekturno umetnostnega oblikovanja v pravem pomenu besede; za Plečnika seveda vemo, da je bil arhitekt umetnik, toda prav takšna vednost bi bila potrebna, ko nagrajujejo tisto, kar je v moderni slovenski arhitekturi zares umetnost, ne pa samó tehnično stavbarstvo, ki kaže na zunaj nekaj malega estetskih potez.

Vsebinska stran Prešernovih nagrad se z delitvijo na velike in pa na manjše nagrade Prešernovega sklada še posebno zaplete. Za velike nagrade ponavadi velja razlaga, da so namenjene pravzaprav za celotno življenjsko delo kakega umetnika — kar je samo na sebi razumno pravilo. Vendar se zdi, da v praksi še zmeraj ne velja zmeraj in enako, kar se je izkazalo tudi pri letošnjih nagradah. In tako je tudi prav, saj res ni mogoče razumeti, zakaj ne bi mogel dobiti velike nagrade pisatelj izrednega romana ali avtor izrednih slikarskih platen ali enkratni koncertni mojster, pa čeprav njegova dejavnost še zdaleč ni zaokrožena, kaj šele dokončna. Prav zato pa je morda bolj blizu času, v katerem in za katerega nagrade podeljujejo. S tega vidika bi morale najbrž tudi velike Prešernove nagrade opozarjati na še zmeraj aktualne, ne pa samo na polpretekle ali že čisto odmaknjene priče kake umetnostne dejavnosti na Slovenskem. Priznajmo, da ne bi bilo z nacionalnega stališča smiselno z velikimi Prešernovimi nagradami odlikovati samo osebnosti, katerih delo je že tako dokončano, da pripada že kar preteklim obdobjem umetnostnega razvoja ali pa je celo samo še del kake tradicije v zatonu, saj bi v tem primeru nagrada bila po svojem pomenu in vlogi samo še historično akademska, če že ne kar muzejska. Seveda je naloga nagrad po vsem svetu med drugim tudi ta, da opozarjajo na pomen kake tradicije in jo pomagajo ohraniti v socialnem in kulturnem okolju, za katero se zdi še zmeraj pomembna. Toda takšno početje je smotno samo, če gre za tradicijo, ki lahko še zmeraj intenzivno posega v duhovni in umetnostni razvoj. Saj celo Nobelove slovstvene nagrade — ponavadi jih dobijo starejši pisatelji za delo, ki že nekaj desetletij uživa mednarodno pozornost in je v marsikaterem pogledu že skoraj sklenjeno — pogosto dajejo

takšnim osebnostim prav v času, ko so spet opozorile nase s kakim prav posebno tehtnim dokazom svojega prizadevanja; če že to ne, pa vsaj v času, ko je postalo iz kakega obče kulturnega, socialnega ali celo političnega razloga znova aktualno in je z nagrado mogoče opozoriti na pomen duhovnega ali umetnostnega sveta, ki ga takšna osebnost predstavlja. Zdi se, da bi tudi velike Prešernove nagrade šele z upoštevanjem tega posebnega zornega kota postale lahko zares funkcionalne; če to ne morejo zmeraj biti, bo primerneje, da jih včasih sploh ne podelijo.

Še bolj je seveda merilo žive funkcionalnosti nujno upoštevati pri nagradah Prešernovega sklada, saj je že na prvi pogled videti, da nikakor ne morejo biti formalno akademske, ampak namenjene dinamični spodbudi — in to so v socialnem, moralnem in tudi finančnem pogledu najbolj potrebni pač mlajši književniki, tako da bi morale biti te vrste nagrade namenjene prav njim. Naloga nagrad Prešernovega sklada bi pravzaprav morala biti ta, da bi opozarjala na živa prizadevanja v posameznih umetnostnih zvrsteh, to pa tudi takrat, kadar se zdijo ta prizadevanja za koga še sporna, a vendar s svojo usmerjenostjo označujejo ali celo določajo stanje cele umetnostne panoge. Če se s tega vidika ozremo na letošnje nagrade Prešernovega sklada, je seveda res več kot presenetljivo, da ni dobil nagrade niti eden od mlajših pisateljev, pesnikov, dramatikov ali prevajalcev, čeprav je bilo njihovih del v letu 1970 objavljenih dovolj za smotno izbiro; in to ne le ene smeri, ampak različnih — od konservativno tradicionalnih do najbolj avantgardnih. Preveč togo merilo je v tem območju res odveč, saj lahko navsezadnje pripelje do usodnega razmika med podeljevanjem nagrad in pa dejansko umetnostno ustvarjalnostjo na Slovenskem. Ta pa je, kot vsi dobro vemo, edini pravi razlog za obstoj nagradevalne prakse; brez tega so nagrade

lahko samó še same sebi namen, za razvoj umetnostne dejavnosti pa brez smisla in pomena — torej čisto reprezentativna, fiktivna in kaj malo življenjska zadeva.

Resda manj pomemben, toda zato nič manj aktualen je formalni vidik Prešernovih nagrad. Že zapleti z letošnjimi nagradami kažejo, da tudi oblika, prek katere takšne nagrade nastajajo in prihajajo v javnost, ni brez vsakega pomena. Na prvi pogled bi se utegnilo zdeti, da zmore tako izrazito nacionalne nagrade podeljevati samo institucija, ki je v pravem pomenu besede nacionalna in umetnostna. Nobelove nagrade daje švedska akademija. Ali imamo Slovenci podobno institucijo? In kaj bi bilo potrebno storiti, da bi Prešernove nagrade podeljevala trdno in smotno sestavljena ustanova, brez površnega improviziranja z nekakšnimi komisijami, za katere se nazadnje izkaže, da sploh niso tisto, za kar so bile izbrane? Toda pomembnejši je seveda že sam način, kako prihaja do predlogov za nagrade in v kakšnem krogu predloge pretresajo in tehtajo. Zdi se, da je bila dosedanja praksa kaj malo javna, zato pa že kar preveč sramežljiva in tudi premalo odgovorna. Prav to kaže, da bi v zvezi s Prešernovimi nagradami kazalo uvesti prakso tako imenovanih javnih »nominacij« — kulturne ustanove, društva, zlasti pa umetnostne in kritične revije bi nagrajevalnim ustanovam lahko precej olajšale delo, ko bi ob pravem času predstavile javnosti jasne, na vse strani utemeljene in zato s primerno odgovornostjo sestavljene predloge. To je najbrž ena od mogočih poti, da se za prihodnje izognemo nevshečnostim, ki so ob letošnjih Prešernovih nagradah postale že kar moteče, in da se praksa teh nagrad obrne v kar največji prid tistemu, čemur so namenjene, se pravi samemu umetnostnemu ustvarjanju in poustvarjanju.

J. K.

REVOLUCIJA NASPLOH ALI SAMO SEKSUALNA?

V februarski številki naše revije smo objavili dve glosi ob Hladnikovi Maškaradi oziroma ob zapletih, ki jih je sprožila prepoved prikazovanja tega filma. Že do takrat in pozneje je bilo ob aferi, ki jo je zanetila ta prepoved, napisanega in izrečenega toliko, da se k Hladnikovemu filmu res ne kaže več vračati. Pokazalo se je namreč dvoje: kdorkoli je film videl — in takih se je nabralo že precej — meni, da je film čisto preprosto slab in v njegovo obrambo ni vredno lomiti kopij; tisti pa, ki filma niso videli, se upravičeno lahko še naprej razburjajo, ker gledajo na *konkreten* ukrep prepovedi *docela načelno*, torej na drugi ravni.

Tako omogoča to razburjanje tudi razpravo o problemih, ki so širšega pomena in se le naključno vežejo na prepoved Maškarade. Med take zanimive spise sodi tudi razmišljanje Dimitrija Rupla Dvojna maškarada, objavljeno 20. februarja v sobotni prilogi Dela.

To razmišljanje je zanimivo predvsem zato, ker je D. Rupel film videl in se, kot član cenzurne komisije, pridružil njenemu sklepu o prepovedi prikazovanja, čeprav sam meni, da je takšen sklep »bržkone res anahronizem. Menim, da bi naš družbeni sistem zmožgel zmagovito konfrontacijo z Maškarado tudi brez cenzurne komisije.«

Zakaj se mi zdi Ruplovo razmišljanje tako zanimivo? Predvsem je vreden pozornosti piščev poskus, da prepoved filma upraviči v *načelu*, lahko bi rekli, z določeno rezervo, z idejnega stališča, ne pa v imenu javne ali kakršnekoli že morale, kar je storila cenzurna komisija, katere član je tudi Dimitrij Rupel. S tem dobiva filmska cenzura v Sloveniji — ne glede na to, koliko je ali ni anahronistična — čisto posebno težo, ki je prav gotovo nima v deželah, kjer še zmerom, povsem nesramežljivo, obstaja. Če stvari nekoliko